

Shomurodova Zebiniso Rajabovna
Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti o'qituvchisi
shomurodova.zebiniso@mail.ru

UDK 80.21

**INGLIZ TILIDAGI ILMIY - TEXNIK MATNLAR TARJIMASIDA
ADEKVATLIKKA ERISHISH MASALASI (KONCHILIKKA OID
MATNLAR MISOLIDA)**

Annotasiya: Ushbu ilmiy maqolada konchilik sanoatidagi matnlar asosida ilmiy va texnik matnlarni tarjima qilish muammosi yechimlariga bag'ishlangan. Ilmiy tadqiqotda ilmiy-texnikaviy tarjima asoslariga, shuningdek, tarjimaning adekvatligiga erishishning ahamiyatiga e'tibor qaratilgan. Tillarda tarjima qilishda qiyinchiliklar tug'diruvchi ilmiy-texnikaviy matnlarni tarjima qilishning leksik-semantik xususiyatlari ham yoritilgan. Bularga atamalar, umumiy ilmiy va umumiy lug'at kiradi.

Kalit so'zlar: ilmiy-texnik matn, ilmiy-texnikaviy tarjima, adekvatlik, ilmiy-texnik atamalar, umumiy ilmiy lug'at, umumiy lug'at, konchilik sanoati.

Шомуродова Зебинисо Раджабовна,
Преподаватель Навоийского государственного горно-
технологического университета
shomurodova.zebiniso@mail.ru

**ВОПРОС О ДОСТИЖЕНИИ АДЕКВАТНОСТИ ПЕРЕВОДА
НАУЧНО - ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК (НА
ПРИМЕРЕ ТЕКСТОВ, СВЯЗАННЫХ С ДОБЫЧЕЙ ПОЛЕЗНЫХ
ИСКОПАЕМЫХ)**

Аннотация: В данной научной статье рассматриваются решения проблемы перевода научно-технических текстов на основе текстов горнодобывающей отрасли. Научные исследования сосредоточены на основах научно-технического перевода, а также на важности достижения адекватности перевода. Также освещены лексико-семантические особенности перевода научно-технических текстов, вызывающие трудности при переводе языков. К ним относятся термины, общенаучная и общая лексика.

Ключевые слова: научно-технический текст, научно-технический перевод, адекватность, научно-технические термины, общенаучная лексика, общая лексика, горнодобывающая промышленность.

Shomurodova Zebiniso Rajabovna
Teacher of Navoi State University of mining and technology
shomurodova.zebiniso@mail.ru

THE QUESTION OF ACHIEVING ADEQUACY IN THE TRANSLATION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS IN ENGLISH (ON THE EXAMPLE OF TEXTS ON MINING)

Abstract: This scientific article deals with solutions to the problem of translation of scientific and technical texts based on texts in the mining industry. Scientific research focuses on the basics of scientific and technical translation, as well as the importance of achieving translation adequacy. The lexical-semantic features of translation of scientific and technical texts, which cause difficulties in translating languages, are also covered. These include terms, general scientific and general vocabulary.

Keywords: scientific and technical text, scientific and technical translation, adequacy, scientific and technical terms, general scientific vocabulary, general vocabulary, mining industry.

Kirish.

Ilmiy-texnik taraqqiyot zamonida jahon mamlakatlarining ko'plab sanoat manbalari va ilmiy markazlari bir-biri bilan yaqin aloqada bo'lib, ilmiy-texnikaviy tarjimaning tobora ahamiyati ortib bormoqda. Ushbu o'zaro ta'sir natijasida ko'plab ilmiy va texnik matnlar paydo bo'lmoqda: chet tilidan o'zbek tiliga va aksincha tarjimani talab qiladigan texnik-ilmiy hujjatlari, ko'rsatmalar, tadqiqotlar va manbalar.

Har qanday ilmiy matnning, shu jumladan ilmiy-texnikaviy matnning asosini lug'at, atama va leksik-semantik bog'lanishlar tashkil etadi, ular yordamida manbalarning tashqi uzatilishi shakllanadi.

Adabiyotlar tahlili.

Ilmiy-texnikaviy matnlarni nutqda o'ziga xos shaklini, to'ldirilgan yozma hujjat ko'rinishida ifodalanishini, maxsus tarzda tashkil etilgan, maxsus lingvistik vositalar mavjudligi, o'ziga xos baholash uslubi tushuniladi. Maqolada ilmiy-texnik matnning "tarjima"sida atamasining "har bir tildagi manbaning mazmun rejasini, ya'ni ma'nosini o'zgarmagan holda boshqa tildagi manbaga aylantirish jarayoni"[1] deb tushunilgan talqini qo'llaniladi. "Shulardan kelib chiqib, ilmiy-texnikaviy tarjimani tarjimaning maxsus turi sifatida belgilashga qaror qilindi, u ilmiy-texnikaviy matnni asl tilda ko'zda tutilgan til vositasida uzatishni nazarda tutadi. Ilmiy-texnikaviy matnni bir tildan ikkinchi tilga o'tkazish ustida ishlayotgan

tarjimonning asosiy vazifasi taqdimotning boshlang'ich uslubini, ya'ni ilmiy uslubni saqlab qolgan holda muallif fikrini yetkazishdir[2].

Tadqiqotchilarning ilmiy-texnikaviy tarjima matnlarning bir necha shakllarda namoyon bo'lishini tahlil qilishgan. Shuningdek, ilmiy-texnik tarjimani amalga oshirish jarayoni bir necha bosqichda amalga oshirilishi kerak deb hisoblaymiz [3]:

- a) Ilmiy-texnik matn bilan ishlash va tahlil qilish;
- b) Atamalar bilan tarjima;
- c) tarjima qilingan matnni tahrirlash hamda;
- d) sarlavha tarjimasi.

Tadqiqotning tarjima borasidagi tajribalardan kelib chiqqan holda, shuni ta'kidlash kerakki, manbaning tarjima bosqichida asl matn bilan tanishish, keyingi muhim bosqich asl nusxaning tarjimadan oldingi tahlili hisoblanadi. Tarjimadan oldingi matnni tahlil qilish bosqichi matnning asosiy mavzusini, matnning maqsadini, uslubini, janrini aniqlash, shuningdek, tarjimon asl nusxani uzatish jarayonida hal qilishi kerak bo'lgan qiyinchiliklarni aniqlashni o'z ichiga oladi.

Tarjimonning asosiy vazifasi tarjimaning adekvatligiga erishishdir, bu esa, tarjimaning adekvatligini bunday tushunish uni tarjima vositalari va usullarini tanlashning to'g'riligini baholash bilan bog'laydi.

Ilmiy-texnikaviy matnlarni tarjima qilishdagi asosiy qiyinchiliklar terminologik birliklarning mavjudligidadir. Atamalar "ma'lum bir maxsus bilim yoki faoliyat sohasi nazariyasining umumiy - konkret yoki mavhum - tushunchasini bildiruvchi ma'lum bir tilning leksik birliklari"[4]. Terminlar so'z, ibora va qisqartmalar bilan ifodalanishi mumkin, buni olimlarning tadqiqotlari tasdiqlaydi. Terminologiyani tarjima qilish bir vaqtning o'zida bir nechta ma'noga ega bo'lgan, ular qo'llaniladigan texnik bilimlar sohasiga qarab farq qiluvchi terminologik birliklarning mavjudligi bilan murakkablashadi. Bizning ishimizda ushbu hodisa uchun konchilik atamasidan foydalanamiz. Terminologik sinonimiya muammosiga alohida e'tibor qaratiladi, uning tavsifi terminologik sinonimlarning ikki turi ajratiladi:

- 1) konchilik atamasining variantlari bo'lgan mutlaq sinonimlar;
- 2) dubletlar, ularda ma'no jihatdan o'xshashlik topiladi, lekin shakl va tuzilish jihatidan farq[5].

Tadqiqot metodologiyasi.

Shunday qilib, ilmiy tadqiqotning dolzarbligi chet tilidan ilmiy-texnikaviy matnlarining leksik-semantik xususiyatlarini o'zbek tiliga tarjimasi bilan bog'liq qiyinchiliklarni aniqlashga asoslanadi, bu esa ilmiy - texnik tarjimashunoslikning nazariy asoslarini mustahkamlash va kengaytirish imkonini beradi.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi tadqiqot usullari qo'llaniladi: qiyosiy tahlil, transformatsion tahlil, miqdoriy tahlil, lingvistik tavsif usuli va boshqalar. Nazariy jihatdan tarjimashunoslikka oid asarlar va atamalar, ularning leksik-semantik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan asarlar asosida yaratilgan.

Tahlil va natijalar.

Tahlil qilish natijasida tanlab olish usuli bilan tanlangan konchilik atamalarining leksik birliklari va ularning tarjima variantlarini tahlil qilish orqali taqdim etiladi. Tadqiqotda konchilik atamalarining ilmiy va umumiy lugatlarinin ham o'z ichiga oladi.

Manbalar va lug'atlar konchilik sanoatining ilmiy-texnik matnlari bo'lib, ular orasida ilmiy-texnik jurnallardagi maqolalar, manbaviy hujjatlarning ilmiy-texnik qismi va boshqalar ajralib turadi[6]. Tarjimonning vazifasi maxsus texnik atamani chet tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etishdan iborat.

Shunday qilib, eng ko'p uchraydigan qiyinchilik texnik atamalarning strukturaviy xususiyatlari bilan ishlashda yuzaga keladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, konchilik atamalarni tuzilishiga ko'ra ikki guruhga bo'lish mumkin: bir so'zli (oddiy) va ko'p so'zli (murakkab). Bundan kelib chiqadiki, oddiy atama bir so'zdan iborat[6].

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, bir so'zli atamalar kamdan-kam hollarda tarjimonlar uchun qiyinchilik tug'diradi. Buning sababi, ular to'g'ridan-to'g'ri,

lug'at yozuvidan so'z muqobillarini topish yoki o'zak morfema va affikslarning semantikasi asosida ma'nolarini aniqlash orqali tarjima qilinadi.

Muhokama.

Konchilik atamalarini chet tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish tarjimonga ko'proq qiyinchiliklar tug'diradi, chunki ulardagi ildiz va qo'shimchalar noaniqlik xususiyatiga ega.

Konchilik sanoatida ilmiy-texnikaviy matnlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar terminologiyadagi sinonimiya hodisasi tufayli yuzaga keladi. Terminologiyadagi sinonimiya terminologiyada mavjud bo'lgan hodisalardan biri sifatida qaraladi, bu terminologiyani tizim sifatida tavsiflaydi[7]. Sinonimik qatorni tashkil etuvchi sinonimik atamalar, odatda, har xilligi tufayli hosil bo'ladi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, konchilik atamalarining ilmiy-texnikaviy matnlarda tarjima qilishda, terminologik holatlarni hisobga olish kerak. Matnlarda atamalardan foydalanish misollarini tahlil qilish atamalarining bir necha turlarini va ularni o'zbek tiliga tarjima qilish strategiyalarini aniqlash imkonini berdi.

Bu guruhga mansub atamalar quyidagi xususiyatlarga ega: bir qatorga kiruvchi atamalar bir so'zli yoki ko'p so'zli bo'lishi mumkin, turli o'zak morfemalardan tuzilgan, kelib chiqishi turlicha bo'lib, ularning tarkibida bir xil asosiy komponentning mavjudligi qayd etilmaydi. tuzilishi.

Shuningdek, dublet atamalar guruhiga qisqartma orqali tuzilgan boshqa atamaning qisqartirilgan varianti bo'lgan atamalar ham kirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Авербух К.Я., Карпова О.М. Лексические и фразеологические аспекты перевода: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 176 с.
2. Руденко Е.С., Бачиева Р.И. Языковая игра как проблема перевода // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика. – 2020. – № 2. – С. 78–85.
3. Татарinov В. А. Методология научного перевода. – М.: Московский Лицей, 2007. – 526 с.
4. Ци Ванчжи. Термины в языке газеты: автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 2006. – 20 с.

5. Rajabovna S.Z. Parameters of unification of terminology in technical translation //International Journal of Early Childhood Special Education. – 2022. – Т. 14. – №. 7.

6. Шомуродова З.Р. Основные принципы стратегий научно-технического перевода //Редакционная коллегия. – 2021. – С. 102.

7. З.Р.Шомуродова «Основное содержание перевода научной и технической литературы» Вопросы науки и образования Москва 2020/11

8. Z.R. Shomurodova «Teaching English for specific purpose to improve students' level» Xorazm Mamun Akademiyasi axborotnomasi Khiva 2020/7